

ТЕМА 5. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВИБОРЧИХ, ТРУДОВИХ ТА ІНШИХ ОСОБИСТИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

План:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина.
2. Порухення недоторканості житла (ст. 162 КК України).
3. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (ст. 164 КК України).
4. Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) (ст. 169 КК України).
5. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України).
6. Грубе порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України).
7. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України).
8. Порухення недоторканості приватного життя (ст. 182 КК України).

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина в Україні є передбачені Розділом V Особливої частини Кримінального кодексу України суспільно небезпечні діяння, що посягають на визнані законодавством виборчі, трудові та інші особисті права і свободи людини і громадянина.

Родовим об'єктом цих кримінальних правопорушень є суспільні відносини у сфері виборчих, трудових та інших конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. У даний розділ включено 32 статтю.

Ці кримінальні правопорушення поділяють за **безпосереднім об'єктом** на кримінальні правопорушення:

- проти виборчих прав громадян (ст.ст. 157 - 160 КК України);
- проти трудових прав громадян: (ст.ст. 170 - 175 КК України);
- у сфері охорони права на об'єкти інтелектуальної власності: (ст.ст. 176, 177 КК України);
- проти сімейних устоїв: (ст.ст. 164 - 169 КК України);
- проти свободи совісті: (ст.ст. 178 - 181 КК України);
- що посягають на інші особисті конституційні права і свободи громадян: (ст.ст. 161 - 163, 182 - 184 КК України).

Виборчі, трудові та інші права і свободи людини і громадянина, які є об'єктом кримінально-правової охорони нормами Розділу V Особливої частини КК України відносяться до основних або конституційних.

Об'єктивна сторона вказаних кримінальних правопорушень може виражатись у суспільно-небезпечних діях (діях або бездіяльності), що посягають на певні права інших осіб, передбачені певними нормативними актами, а тому для встановлення наявності складу кримінального правопорушення необхідним є встановлення конкретних правових норм, які порушуються. За конструкцією більшість із простих складів кримінальних правопорушень є формальними, а тому кримінальні правопорушення є закінченими з моменту вчинення діянь, передбачених в диспозиції кримінально-правових норм Розділу V.

Деякі їх кваліфіковані складі, а також деякі прості складі кримінальних правопорушень, наприклад у ст.ст. 166 «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування», 176 «Порушення авторського права і суміжних прав» передбачають настання певних суспільно небезпечних наслідків – за конструкцією є матеріальними.

Суб'єктивна сторона вказаних кримінальних правопорушень характеризується умисною формою вини, як правило у виді прямого умислу. У деяких складах обов'язковими ознаками є мотив або спеціальна мета.

За загальним правилом **суб'єктом** кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина може наступати з 16 річного віку, але у значній їх частині суб'єкт спеціальний, у тому числі й особа, яка є учасником виборчого процесу, тобто яка досягла 18 річного віку, а також службові особи, особи які зобов'язані сплачувати аліменти або кошти на утримання непрацездатних батьків, батьки, опікуни, піклувальники або інші особи.

2. Порушення недоторканості житла (ст. 162 КК України)

Стаття 30 Конституції України гарантує кожному громадянину недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

Безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення є конституційне право громадянина на недоторканність житла.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення виражається в діях, які полягають:

- у незаконному проникненні до житла чи до іншого володіння особи;
- в незаконному проведенні в них огляду чи обшуку;
- в незаконному виселенні;
- в інших діях, що порушують недоторканність житла громадян.

Незаконним є будь-яке **проникнення до житла** всупереч чинному законодавству. Проникнення до житла сторонніх можливо лише за добровільною згодою власника на таку дію. Якщо згода була отримана в результаті насильства або погроз, то виключається і правомірне проникнення.

Незаконним вважається **обшук**, здійснюваний особами, які не мають на це права або вчинений з порушенням КПК України, тобто особами, які за певних умов мають на це право, але в цьому випадку не були наділені необхідними повноваженнями (наприклад, за відсутності ухвали суду про дозвіл на обшук).

Відповідно до ч. 3 ст. 47 Конституції України ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Незаконне виселення має місце у разі, якщо воно здійснюється без законних підстав, тобто без судового рішення, що вступило в законну силу.

Під **іншими діями, що порушують недоторканність житла громадян**, слід розуміти будь-яке інше вторгнення до житла проти волі осіб, які там проживають, за винятком випадків крайньої необхідності.

Це кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту здійснення однієї з указаних у цій статті дій.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення — прямиї умисел.

Суб'єкт кримінального правопорушення — будь-яка особа, а за ч. 2 — і службова особа.

У частині 2 ст. 162 КК України передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені службовою особою або з застосуванням насильства, чи з погрозою його застосування.

Під **насильством** слід розуміти фізичне насильство, як небезпечне, так і безпечне для життя і здоров'я потерпілого, в тому числі й таке, що заподіяло потерпілому легкі тілесні ушкодження. Погроза застосування насильства виражається в залякуванні потерпілого застосуванням до нього фізичного насильства. Погроза має бути реальною.

3. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (ст. 164 КК України)

Безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують захист майнових інтересів неповнолітніх або непрацездатних дітей, що потребують допомоги. Обов'язок батьків утримувати своїх дітей до їх повноліття закріплений в ст. 51 Конституції України, а також у Сімейному кодексі. **Потерпілими** від цього кримінального правопорушення є неповнолітні та непрацездатні діти.

З об'єктивної сторони це кримінальне правопорушення виражається в бездіяльності, а саме:

- у злісному ухиленні від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів);
- у злісному ухиленні батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні.

Під **ухиленням від сплати аліментів** або **ухиленням від утримання дітей** слід розуміти не тільки пряму відмову від сплати присуджених судом

аліментів на дітей, а й приховання винним свого дійсного заробітку, зміни роботи або місця проживання з метою уникнути утримань за виконавчим листом, а також інші дії, що свідчать про ухилення від сплати за рішенням суду коштів на утримання дітей або про ухилення від утримання непрацездатних або неповнолітніх дітей.

Необхідною умовою притягнення до кримінальної відповідальності за злісну несплату аліментів є наявність рішення суду, що набрало чинності і зобов'язує особу сплачувати аліменти. Злісне ухилення, про яке йдеться в ч. 1 ст. 164 — будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховування доходів, зміну місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця, приватного виконавця тощо), які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за три місяці відповідних платежів.

Закінченим це кримінальне правопорушення є з моменту виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за три місяці відповідних платежів внаслідок злісного ухилення від сплати аліментів, встановлених рішенням суду.

Злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх (тобто тих, які не досягли 18-ти років) або непрацездатних (інвалідів 1 і 2 груп, а також тимчасово непрацездатних) дітей, які знаходяться на їх утриманні, має місце у випадках, коли дітям не надаються необхідні для їхнього існування кошти, їжа, одяг, житло або необхідний догляд у разі хвороби тощо.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення — прямий умисел.

Суб'єкт кримінального правопорушення спеціальний — тобто особа, записана як матір або батько у свідоцтві про народження дитини, або особи, прирівняні до статусу батьків: усиновлювачі (опікуни), вітчим, мачуха, особа, яка взяла дітей на постійне виховання або на утримання за умови, що обов'язок платежу аліментів покладений на цих осіб рішенням суду.

У частині 2 ст. 164 КК України передбачена відповідальність за вчинення цього кримінального правопорушення особою, раніше судимою за таке саме кримінальне правопорушення.

4. Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) (ст. 169 КК України)

Безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують нормальний розвиток і виховання неповнолітніх дітей.

Об'єктивну сторону цього кримінального правопорушення утворюють: незаконна посередницька діяльність або інші незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) дитини, або по передачі її під опіку (піклування), або по передачі її на виховання в сім'ю громадян. Незаконними такі дії будуть у випадку, якщо вони вчинені з порушенням положень чинного законодавства. Закінченим

кримінальне правопорушення буде вважатися з моменту здійснення однієї з вказаних дій.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення — прямих умисел. Мотиви для кваліфікації значення не мають.

Суб'єкт кримінального правопорушення — загальний.

У частині 2 ст. 169 КК України передбачена відповідальність за вчинення кримінального правопорушення щодо кількох дітей, повторно, за попередньою змовою групою осіб, з використанням службового становища або якщо він заподіяв тяжкі наслідки.

Під тяжкими наслідками цього кримінального правопорушення слід розуміти самогубство потерпілого, його психічний розлад, отримання інвалідності, необережне позбавлення життя тощо.

В зв'язку з тим, що норма, яка розглядається, є бланкетною, при аналізі об'єктивної сторони конкретного кримінального правопорушення необхідно встановити, які саме закони і нормативні акти були порушені особою. Передусім слід звернутися до Сімейного кодексу, Конвенції про права дитини, яка була ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 р. і до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 08.10.2008 р. № 905.

5. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України)

Безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують законну професійну діяльність журналістів. Гарантією такої діяльності є закріплене в ст. 34 Конституції України право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Потерпілими від цього кримінального правопорушення є журналісти, тобто особи, які знаходяться в трудових або інших договірних відносинах із засобами масової інформації та які здійснюють збір, редагування і поширення матеріалів для певного засобу масової інформації. Відповідно до ст. 22 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. під **засобами масової інформації** слід розуміти засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації.

Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення виражається в:

- незаконному вилученні зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю;
- незаконній відмові у доступі журналіста до інформації;
- незаконній забороні висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень;

- будь-якому іншому умисному перешкодженні здійсненню журналістом законної професійної діяльності;
- вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкодження виконанню ним професійних обов'язків (ч.2);
- переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю (ч. 2).

Переслідування може виражатися в обмеженні прав і свобод журналіста, наприклад, незаконному звільненні з роботи, накладенні дисциплінарного стягнення, створенні різних перешкод при виконанні журналістської діяльності тощо.

Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту вчинення дій, спрямованих на перешкодження законній професійній діяльності журналістів.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення характеризується прямим умислом.

Суб'єкт кримінального правопорушення: за ч. 1 — загальний, а за ч. 2 — службова особа.

У ч. 3 ст. 171 КК України передбачені кваліфіковані ознаки: вчинення кримінального правопорушення службовою особою з використанням свого службового становища або за попередньою змовою групою осіб.

6. Грубе порушення законодавства про працю (ст. 172 КК України)

Диспозиція цієї статті бланкетна, тому для з'ясування характеру порушення слід звертатися до відповідних норм Кодексу законів про працю України (це, наприклад, норми про право на відпустку (ст. 74), про нормування праці (статті 85—92); про оплату праці (статті 94 — 117) тощо.

Частина 1 ст. 172 КК України передбачає кримінальну відповідальність за незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ним як викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону України

«Про запобігання корупції», а також інше грубе порушення законодавства про працю

З об'єктивної сторони діяння цього кримінального правопорушення може полягати у двох альтернативних формах:

- 1) незаконне звільнення працівника з роботи;
- 2) інше грубе порушення законодавства про працю.

Поняття **«грубе порушення»** носить оціночний характер і в кожному конкретному випадку воно має встановлюватися виходячи з кількості потерпілих, тяжкості можливих наслідків, тривалості, систематичності порушень, злісності мотивів тощо. Так, грубим порушенням буде вважатися систематичне порушення тривалості робочого часу, ненадання протягом тривалого часу відпустки, на яку має право працівник, ненадання передбачених

законом пільг, компенсацій, незаконне накладення матеріальної відповідальності тощо.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення виражається в прямому умислі. При цьому незаконне звільнення передбачає як обов'язкову ознаку наявність особистих мотивів (наприклад помста за критику тощо) або обумовленість повідомленням працівником як викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Інше грубе порушення законодавства про працю може здійснюватися за будь-якими мотивами.

Суб'єкт кримінального правопорушення спеціальний - особа, на яку покладений обов'язок дотримання трудового законодавства: службові особи, наділені правом прийому та звільнення, керівники підприємств, установ, організацій, власники, уповноважені ними особи, незалежно від форм власності.

Частина 2 ст. 172 встановлює відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно, щодо неповнолітнього, вагітної жінки, самотнього батька, матері, або особи, яка їх замінює і виховує дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю.

7. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України).

Частина 7 ст. 43 Конституції України проголошує: «Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом». Тому безпідставна невивплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат громадянам вважається кримінальним правопорушенням.

Безпідставна невивплата громадянам заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат більше ніж за один місяць, вчинена умисно керівником підприємства, установи або організації незалежно від форми власності чи громадянином - суб'єктом підприємницької діяльності утворює **об'єктивну сторону** кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 175 КК України. Безпідставність невивплати має місце в тих випадках, коли об'єктивно відсутні причини, що не дозволяють зробити виплати.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення — прямий умисел.

Суб'єкт кримінального правопорушення спеціальний: керівник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності чи громадянин - суб'єкт підприємницької діяльності.

Ч. 2 ст. 175 КК України передбачає відповідальність за те саме діяння, якщо воно було вчинене внаслідок нецільового використання коштів, призначених для цих виплат, наприклад, використання коштів з фондів зарплати для придбання обладнання, для ремонту тощо.

Ч. 3 встановлює, що особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо до притягнення до кримінальної відповідальності нею здійснена виплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншої встановленої законом виплати громадянам.

8. Порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України)

Конституція України в ст. 32 встановила право кожного громадянина на недоторканність приватного життя, на особисту і сімейну таємницю, а також заборонила збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди. Однією з гарантій здійснення цього права громадян є ст. 182 КК України.

Безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують недоторканність приватного життя.

Предмет кримінального правопорушення — конфіденційна інформація про приватне життя особи, яка може міститися в творі, що публічно демонструється, або творі, виданому в засобах масової інформації, а також закріплюється на різних матеріальних носіях: папері, касетах, дискетах, фотографіях тощо. До конфіденційних відносяться такі відомості, які складають особисту або сімейну таємницю особи, а також будь-які інші відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці.

Потерпілим від кримінального правопорушення може бути будь-яка особа, без згоди якої збиралася або розповсюджувалася подібна конфіденційна інформація.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення виражається в одній з таких дій, вчинених без згоди особи:

- незаконному збиранні конфіденційної інформації про особу;
- незаконному зберіганні конфіденційної інформації про особу;
- незаконному використанні конфіденційної інформації про особу;
- незаконному знищенні конфіденційної інформації про особу;
- поширенні конфіденційної інформації про особу;
- незаконна зміна такої інформації.

Під **незаконним збиранням** конфіденційної інформації слід розуміти збір не уповноваженим на це суб'єктом відомостей про приватне життя іншої особи, що містять його особисту або сімейну таємницю. Збирання інформації може здійснюватися з будь-яких джерел: з документів, бесід з родичами, сусідами, знайомими потерпілого тощо, як відкрито, під пристойним приводом, так і таємно, з використанням підслуховуючих, відеозаписуючих пристроїв, інших технічних засобів.

Незаконне зберігання вказаних відомостей — це будь-які умисні дії, пов'язані із перебуванням конфіденційної інформації у володінні винного (зберігає матеріальні носії при собі, в приміщенні, тайнику, інших місцях), незалежно від тривалості зберігання.

Незаконне використання або поширення конфіденційної інформації — це різні види застосування відомостей без згоди потерпілого. Так, під поширенням слід розуміти повідомлення відомостей про приватне життя особи, складових особистої або сімейної таємниці хоча б одній третій особі. Одним із видів поширення конфіденційної інформації є її оголошення в публічному виступі на зборах, мітингу, засіданні тощо, в творі, що публічно демонструється — тобто їх відтворення на аудіо- і відеозаписі, в суспільному місці; або шляхом обнародування цих відомостей в ЗМІ: друкованих, по радіо чи телебаченню тощо.

Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту здійснення хоча б однієї з указаних дій.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення — прямий умисел.

Суб'єкт кримінального правопорушення — загальний.

Кваліфікованими ознаками є: вчинення кримінального правопорушення повторно, а також настання істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи, -

Істотна шкода, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Публічне, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки, повідомлення особою інформації про вчинення кримінального або іншого правопорушення, здійснене з дотриманням вимог закону, не є діями, передбаченими цією статтею, і не тягне за собою кримінальну відповідальність.

Питання до самоконтролю:

1. Що є родовим об'єктом кримінальних правопорушень передбачених у Розділі V КК України «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина».
2. Яке проникнення до житла вважається незаконним?
3. Коли ухилення від сплати аліментів на утримання дітей вважається закінченим кримінальним правопорушенням?
4. Які саме дії утворюють об'єктивну сторону незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння)?
5. У чому може виражатися переслідування у перешкоджанні законній професійній діяльності журналістів?
6. У чому полягає сторона грубого порушення законодавства про працю?
7. Що розуміється під істотною шкодою при порушенні недоторканності приватного життя?